
In memoriam

Bogo Grafenauer (1916 - 1995)

Profesor dr. Bogo Grafenauer si je v slovenskem zgodovinopisju postavil spomenik z dvema vrstama dela: s konkretnim raziskovanjem in poučevanjem slovenske zgodovine in z učenjem zgodovinopisne metode številnih generacij slovenskih zgodovinarjev na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Skoraj ni bilo njegovega predavanja v zgodovinskem seminarju ali v širši javnosti, na katerem profesor Grafenauer ne bi govoril o problematiki virov, o kritičnem pristopu do njih in presojanju dogajanja po merilih njegovega časa - to je o osnovnih elementih zgodovinske znanosti. Celó v enem svojih zadnjih velikih predavanj, na simpoziju Slovenske akademije znanosti in umetnosti 23.-24. maja 1991 o Slovenskem uporu leta 1941 se mu je zdelo vredno opozoriti na zgodovinopisne metode - na načelo historizma, "ki mora vselej zgodovinsko resničnost presojati po merilih časa in ne po merilih, ki so zgodovinski resničnosti bistveno tuja." Imel je za potrebno pojasniti, da opis (političnih) dogodkov "vselej pušča vrsto spornih vprašanj o resničnosti posameznega in popolnosti vseh resnic." Povedal je, da se zaveda tveganosti svojega početja pojasniti problem diferenciacije in grupiranja političnih tokov v slovenskem političnem življenju od 1935 do konca leta 1940, ker ni videl vseh virov, ki so ohranjeni. Povedal je še, da se novejša zgodovina poslužuje še dodatnih prijemov kot srednjeveška, to je "oralne zgodovine". Toda njegov referat je bil zelo dobro utemeljen in je postal kar središčna točka znanstvenega posveta in profesor Grafenauer je še enkrat vzbudil občudovanje svojih učencev tako zaradi svoje znanstvene tehtnosti, kakor zaradi svoje moralne politične držé, ki je kazala njegovo več kot petdesetletno zvestobo svoji krščanskosocialistični zavezanosti.

Bogo Grafenauer je bil rojen v družini znanega slovenskega znanstvenika, slavista Ivana Grafenauerja, koroškega Slovenca. Družinsko poreklo je Boga Grafenauerja opredelilo kot Slovenca s posebno ljubeznijo in skrbjo za slovensko Koroško ter kot znanstvenika. Po klasični gimnaziji v Ljubljani je študiral zgodovino na Filozofski fakulteti, kjer je diplomiral tik pred začetkom druge svetovne vojne, v jeseni 1940. Že med študijem je precej publiciral, zlasti kritične ocene historičnih del o slovenski srednjeveški zgodovini, v katerih je pokazal že izjemno znanje. Poleg tega je bil v letih študija tudi politično aktiven v krščanskosocialistično usmerjenem akademskem klubu Zarja in v reviji Dejanje, kjer je v letih 1938-1940 objavil vrsto pomembnih razprav o slovenskem narodnem vprašanju in položaju slovenskega naroda, ki jih je vedno premišljeno utemeljeval z zgodovinskimi, sociološkimi, kulturološkimi, geostrateškimi in političnimi

elementi. Nekakšen sukus njegovega tedanjega razmišljanja pa je nedvomno njegovo predavanje Slovensko vprašanje, podano na Kulturno socialnem tednu akademskega društva Zarja v Bohinju 9. avgusta 1939. (Vsi predvojni članki in razprave B. Grafenauerja so ponatisnjeni v knjigi B. Grafenauer: Slovensko narodno vprašanje in slovenski zgodovinski položaj. Uredil J. Prunk. Slovenska matica, Ljubljana 1987)

Vojna, najprej nemško ujetništvo 1941, nato 1942 internacija v italijanskem taborišču Gonars, so ovirali njegovo znanstveno delo, kateremu se je ves predal. Vseeno je uspel doktorirati leta 1944 s temo Boj za staro pravdo, kmečki upori na Slovenskem v 15. in 16. stoletju. Tematika je postala eno ključnih področij njegovega proučevanja. O kmečkih uporih je objavil številne razprave in tudi dve samostojni knjigi (1962, 1974).

Med drugo svetovno vojno se je vključil v Osvobodilno fronto, kjer je pripravljaj zgodovinsko argumentacijo za slovenske narodnostne meje za bodočo mirovno konferenco. Na njej je leta 1946 v Parizu sodeloval kot ekspert. Jeseni 1946 je začel kot docent predavati na Filozofski fakulteti zgodovino Slovencev od zgodnjega srednjega veka do leta 1918. Svoje profesorsko delo je opravljal štirideset let in z njim so bile zvezane tudi številne dolžnosti na fakulteti kot so dekanstvo in predsedovanje študijski komisiji.

Prva leta raziskovalnega dela po vojni je posvetil vprašanjem karantanske države in njene družbe. Raziskavo je kronal leta 1952 z obsežno knjigo Ustoličevanje koroških vojvod in država karantanskih Slovencev. Postala je standardno delo za zgodnjerednjeveško zgodovino Slovencev, mimo katerega ne more noben raziskovalec tega obdobja. Knjiga je pravi vzorec kritičnega pretresa virov neke medievistične teme. Ta tematika je postala drugo težišče Grafenauerjevega raziskovanja.

Nekako v tem času je začel predavati tudi predmet Uvod v študij zgodovine. Ta svoja predavanja je že leta 1960 izdal v obsežnem univerzitetnem učbeniku Uvod v študij zgodovine, kar je bil tedaj edini takšen učbenik v Jugoslaviji. Doživel je več izdaj in je služil vrsti generacij kot osnovna metodološka knjiga zgodovinske vede.

Od srede petdesetih do začetka šestdesetih let je izdal pet knjig širše sinteze zgodovine slovenskega naroda od zgodnjega srednjega veka do srede 19. stoletja (Zgodovina slovenskega naroda I-V. Kmečka knjiga, Ljubljana 1954-1962). Deset let pozneje je pripravil drugo predelano in dopolnjeno izdajo, od katere pa so izšle le tri knjige (I., II. in V.; 1964-1974). Ves čas se je posvečal tudi tretjemu težišču svojega raziskovanja - agrarni zgodovini Slovencev, saj je v njej videl za dolgo obdobje, do konca 19. stoletja, eksistenčno osnovo slovenskega narodnega razvoja. Bil je redaktor dveh knjig Zgodovine agrarnih panog (1970, 1980) prvih knjig iz velikega projekta Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev.

Še četrto težišče Grafenauerjevega raziskovanja je potrebno omeniti, če hočemo da je slika njegovega dela kolikor toliko popolna. To je bilo njegovo raziskovanje slovenskega narodnega vprašanja s posebnim ozirom in pozornostjo temu

vprašanju na Koroškem. Tudi iz te tematike je občasno objavil pomembne razprave. Omenimo samo dve temeljni za to problematiko: prva, o diplomatskem boju za Koroško na pariški mirovni konferenci 1919, je izšla v zborniku Koroški plebiscit leta 1970, druga, ki je bila uvodni referat na zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Slovenj Gradcu leta 1992, o izoblikovanju slovensko-nemške meje, je izšla v Zgodovinskem časopisu.

Bogo Grafenauer je napisal številne ključne članke iz slovenske zgodovine za Enciklopedijo Jugoslavije. Od vsega začetka, nekako od leta 1980, je sodeloval pri snovanju in nato ustvarjanju Enciklopedije Slovenije, kjer je bil član glavnega uredniškega odbora in glavni urednik zgodovinske tematike. Tudi za Enciklopedijo Slovenije je napisal številna pomembna gesla.

Poleg raziskovanja mu je bilo najbolj pri srcu poučevanje zgodovine na univerzi. Bil je velik profesor, ki je s svojim velikim znanjem obdaril in zaznamoval več kot štirideset letnikov študentov zgodovine. Zelo si je prizadeval za pravo mesto zgodovine v programih osnovnih in srednjih šol, ki se je v raznih šolskih reformah zadnjih petintrideset let pod prevladujočo paradigmo nezgodovinskosti večkrat slabo odrezala. Grafenauer je poudarjal, da je zgodovina temeljna družbena veda, ki človeku pojasnjuje njegov sodobni položaj. V prvi polovici sedemdesetih let je slovenskemu zavodu za šolstvo predlagal nov načrt za pouk zgodovine v šoli, ki je poleg primerne števila ur vseboval tudi velik premik znotraj same zgodovinske snovi, od pretežno politične in sociologizirane zgodovine, k tako imenovani novi zgodovini, ki obravnava vsestransko vse plasti človeškega in družbenega razvoja. Žal nič iz njegovega predloga tedaj ni bilo upoštevano. Reči pa je potrebno, da se petnajst let po tem v novih, spremenjenih okoliščinah, v novi politični kulturi na Slovenskem, njegovi učenci pri postavljanju novih učnih programov v glavnem inspirirajo v Grafenauerjevih smernicah.

Za njegovo izjemno znanstveno delo ga je Slovenska akademija znanosti in umetnosti leta 1968 izbrala za svojega dopisnega, leta 1972 pa za rednega člana. Filozofska fakulteta mu je leta 1984 podelila naslov zaslužni profesor. Leta 1989 pa je dobil najvišjo nagrado republike Slovenije za znanstveno delo, nagrado Borisa Kidriča.

Bogo Grafenauer je bil učitelj vsem zgodovinarjem zaposlenim ob njegovi smrti na Inštitutu za novejšo zgodovino. Mnogim je bil tudi še mentor pri magistrskem študiju in doktoratu. Bil je skrajno korekten in vzpodbujajoč. Tudi usoda inštituta mu ni bila tuja stvar. Želel je razvoj inštituta, pomagal pri njegovih akcijah, to je znanstvenih posvetovanjih. Zato je izguba profesorja dr. Boga Grafenauerja velika izguba tudi za Inštitut za novejšo zgodovino. Ohranjanje zvestobe njegovi znanstveni kritičnosti in njegovi javni moralni drži je dobra usmeritev za slovenske zgodovinarje.

Janko Prunk

ZGODOVINSKI ČASOPIS (ZČ)

- osrednja slovenska historična revija
- glasilo Zveze zgodovinskih društev Slovenije

Na sedežu Zveze zgodovinskih društev Slovenije, v Ljubljani, Aškerčeva 2/I, telefon 061/17-69-210, lahko dobite naslednje zvezke »Zgodovinskega časopisa« (ZČ):

1/1947 (ponatis 1977) - 480 SIT	36/1982, št. 1-2 - 400 SIT
2-3/1948/49 (1988) - 620 SIT	36/1982, št. 3 - 260 SIT
4/1950 (1987) - 580 SIT	36/1982, št. 4 - 240 SIT
5/1951 (1987) - 740 SIT	37/1983, št. 1-2 - 360 SIT
6-7/1952-53 (1986) - 960 SIT	37/1983, št. 3 - 240 SIT
8/1954 (1990) - 680 SIT	37/1983, št. 4 - 260 SIT
9/1955 (1989) - 620 SIT	38/1984, št. 1-2 - 360 SIT
10-11/1956-57 (1990) - 680 SIT	38/1984, št. 3 - 240 SIT
12-13/1958/59 (1991) - 680 SIT	38/1984, št. 4 - 260 SIT
14/1960 - (1993) - 840 SIT	39/1985, št. 1-2 - 380 SIT
15/1961 (1989) - 500 SIT	39/1985, št. 3 - 340 SIT
16/1962 (1991) - 560 SIT	39/1985, št. 4 - 260 SIT
17/1963 (1978) - 620 SIT	40/1986, št. 1-2 - 460 SIT
18/1964 (1980) - 600 SIT	40/1986, št. 3 - 360 SIT
19-20/1965-66 (1985) - 680 SIT	40/1986, št. 4 - 400 SIT
21/1967 (1992) - 600 SIT	41/1987, št. 1 - 460 SIT
22/1968, št. 1-2 (1983) - 380 SIT	41/1987, št. 2 - 440 SIT
22/1968, št. 3-4 (1994) - 840 SIT	41/1987, št. 3 - 400 SIT
23/1969, št. 1-2 (1989) - 440 SIT	41/1987, št. 4 - 400 SIT
23/1969, št. 3-4 (1989) - 360 SIT	42/1988, št. 1 - 360 SIT
24/1970, št. 1-2 (1981) - 360 SIT	42/1988, št. 2 - 360 SIT
24/1970, št. 3-4 (1988) - 400 SIT	42/1988, št. 3 - 380 SIT
25/1971, št. 1-2 (1985) - 440 SIT	42/1988, št. 4 - 360 SIT
25/1971, št. 3-4 (1986) - 400 SIT	43/1989, št. 1 - 360 SIT
26/1972, št. 1-2 (1980) - 500 SIT	43/1989, št. 2 - 360 SIT
26/1972, št. 3-4 (1984) - 460 SIT	43/1989, št. 3 - 380 SIT
27/1973, št. 1-2 (1989) - 440 SIT	43/1989, št. 4 - 380 SIT
27/1973, št. 3-4 (1988) - 460 SIT	44/1990, št. 1 - 360 SIT
28/1974, št. 1-2 (1988) - 460 SIT	44/1990, št. 2 - 380 SIT
28/1974, št. 3-4 (1993) - 720 SIT	44/1990, št. 3 - 380 SIT
29/1975, št. 1-2 (1994) - 960 SIT	44/1990, št. 4 - 400 SIT
29/1975, št. 3-4 (1995) - 960 SIT	45/1991, št. 1 - 400 SIT
30/1976, št. 1-2 - 560 SIT	45/1991, št. 2 - 400 SIT
30/1976, št. 3-4 - 400 SIT	45/1991, št. 3 - 380 SIT
31/1977, št. 1-2 - 880 SIT (kmalu razprodan)	45/1991, št. 4 - 400 SIT
31/1977, št. 3 (1995) - 1040 SIT	46/1992, št. 1 - 360 SIT
31/1977, št. 4 - 340 SIT	46/1992, št. 2 - 360 SIT
32/1978, št. 1-2 - 460 SIT	46/1992, št. 3 - 360 SIT
32/1978, št. 3 - 360 SIT	46/1992, št. 4 - 440 SIT
32/1978, št. 4 - 360 SIT	47/1993, št. 1 - 600 SIT
33/1979, št. 1 - 440 SIT	47/1993, št. 2 - 600 SIT
33/1979, št. 2 - 380 SIT	47/1993, št. 3 - 600 SIT
33/1979, št. 3 - 360 SIT	47/1993, št. 4 - 600 SIT
33/1979, št. 4 - 320 SIT	48/1994, št. 1 - 680 SIT
34/1980, št. 1-2 - 520 SIT	48/1994, št. 2 - 800 SIT
34/1980, št. 3 - 260 SIT	48/1994, št. 3 - 880 SIT
34/1980, št. 4 - 260 SIT	48/1994, št. 4 - 960 SIT
35/1981, št. 1-2 - 440 SIT	49/1995, št. 1 - 960 SIT
35/1981, št. 3 - 280 SIT	49/1995, št. 2 - 1080 SIT
35/1981, št. 4 - 240 SIT	49/1995, št. 3 - 1080 SIT

Člani zgodovinskih in muzejskih društev s poravnanimi tekočimi društvenimi obveznostmi imajo na navedene cene 25-odstotni popust, študentje pa 50-odstotni popust.

Za nakup kompleta ZČ odobravamo poseben popust. Za naročila, večje od 3000 SIT, je možno brezobrestno obročno odplačevanje. Ob takojšnjem plačilu pri nakupih v vrednosti nad 3000 SIT dajemo dodatni 10-odstotni popust. Za naročila iz tujine zaračunamo 60-odstotni pribitek na cene knjižne zaloge. Pri poštnini nad 50 SIT zaračunamo dejanske poštno stroške.

Publikacije lahko naročite in prejmete osebno na sedežu Zveze zgodovinskih društev Slovenije, prav tako pa tudi po pošti.